

Gerardo Beltrán
Uniwersytet Warszawski
Xavier Farré
Uniwersytet Jagielloński
Abel A. Murcia Soriano
Instytut Cervantesa, Kraków

Herbert w języku hiszpańskim i katalońskim

Historię przekładu polskiej poezji na język hiszpański można podzielić na cztery dość wyraźnie zaznaczone okresy – pierwszy, najkrótszy, w którym ukazało się zaledwie kilka wierszy Tadeusza Peipera, Juliana Przybosia, Jana Brzękowskiego i Jalu Kurka, opublikowanych w czasopiśmie „Alfar” w Montevideo w 1929 roku; drugi, obejmujący lata 1949–1955 roku, kiedy w polskiej literaturze królował socrealizm; kolejny, trwający od połowy lat 70. aż do roku 1996, i wreszcie ten, który miał swój nagły początek 3 października 1996 roku, kiedy to zostało ogłoszone przyznanie literackiej Nagrody Nobla Wisławie Szymborskiej.

Początki pierwszego okresu wiążą się z pobytem Tadeusza Peipera w Hiszpanii oraz nawiązanymi tu kontaktami z ultraistami, których Peiper osobiście przekładał na język polski. Drugi etap został zainicjowany oficjalną działalnością przedstawicielstw Polski Ludowej, mającą na celu rozpowszechnienie osiągnięć „inżynierów dusz”. Okres trzeci był związany z rosnącym zainteresowaniem literaturami latinoamerykańskimi i wyprawami polskich poetów, tłumaczy i badaczy do krajów hiszpańskojęzycznych, głównie w ramach wymiany kulturowej. Czwarty okres, jak już wspominaliśmy, miał swój początek się 3 października roku 1996, kiedy to ogłoszono przyznanie Nobla Szymborskiej. Aż do tego momentu (od lat 70.) proces tłumaczenia polskiej poezji na język hiszpański przebiegał w dość stałym rytmie – publikowano dwa do trzech utworów rocznie, czasem tylko jeden wiersz czy też jedną książkę. Od owego dnia posypała się jednak lawina przekładów, dokonywanych głównie w związku z zapotrzebowaniem na informacje ze strony mediów. Nie ulega wątpliwości, że Nobel dla Szymborskiej nie tylko oznaczał otwarcie nowych kanałów upowszechniania twórczości dla samej poetki, ale też otworzył drzwi przed polską literaturą, która znalazła się w centrum zainteresowania.

Od połowy lat 50. w dziedzinie przekładu poezji panowała cisza, trwająca do połowy lat 70. Przerwała ją dopiero publikacja kilku wierszy Jana Zycha w Meksyku i Chile w 1966 roku¹, a także wydanie w roku 1970 numeru kubańskiego czasopisma „Unión” poświęconego polskiej poezji.

¹ Jan Zych zaczął tłumaczyć – bez zamiaru publikacji – w roku 1965, podczas pierwszego pobytu w Meksyku. Niektóre z tych przekładów, pośród których znajdowały się wiersze Herberta, Szymborskiej,

Od roku 1970 wymiana kulturowa między Meksykiem a Polską staje się coraz bardziej intensywna w wyniku porozumienia podpisanego przez oba kraje, przewidującego między innymi przekład literatury.

Pierwszym tłumaczem twórczości Herberta na hiszpański był zapewne krakowski poeta Jan Zych, który przybył do Meksyku jako stypendysta w połowie lat 60. Tłumaczenia te, jak wiele innych Zycha, nigdy nie ukazały się drukiem – z różnych powodów – ale zyskały czytelników w meksykańskim środowisku literackim – był wśród nich legendarny León Felipe, w owym czasie nestor hiszpańskich poetów na emigracji.

Pierwszą tłumaczką, która ogłosiła przekłady Herberta drukiem, była jednak prawdopodobnie Krystyna Rodowska. W 1975 roku, otrzymawszy stypendium w ramach wspomnianego już porozumienia międzyrządowego, publikuje w „Revista de Bellas Artes” mały wybór przełożonych przez siebie wierszy, poprzedzony obszernym esejem *El hombre histórico en la joven poesía polaca*. Esej ten zestawia literaturę pokolenia '56 i '68, sytuując je w kontekście wielkich tradycji poezji polskiej, głównie romantyzmu. Pokolenie '56 reprezentują Grochowiak i Herbert (*¡Jamás ángel!, Jonás, Reloj*)², a pokolenie '68 – Kornhauser, Krynicki, Markiewicz i Szaruga.

W następnym roku wydawane przez Uniwersytet w Veracruz czasopismo „La palabra y el hombre”, które już w latach 60. otworzyło swoje łamy na polską literaturę, poświęca cały numer polskiej poezji i zamieszcza w nim *Antología mínima* oraz artykuł *Introducción a la poesía polaca del siglo XX*, opracowany przez Michała Sprusińskiego i prezentujący nazwiska kilku największych polskich poetów, począwszy od Leśmiana – między innymi Herberta – którego utwory w antologii jednak się nie pojawiają.

Z kolei w 1977 roku w numerze 72. meksykańskiego czasopisma „Plural” pojawia się pięć wierszy Zbigniewa Herberta (*Ciudad desnuda, Lluvia, Apolo y Marsias, Lamentación de Fortinbrás, A Marco Aurelio*) w przekładzie Uwe Frischa, dokonanym na podstawie wersji niemiecko- i anglojęzycznej, autorstwa odpowiednio Karla Dedeciusa i Czesława Miłosza.

1 listopada 1978 roku na okładce 48. numeru „La Semana de Bellas Artes” zapowiadani są: „Iwaszkiewicz, Peiper, Przyboś, Jerzy Lec, Herbert i inni wielcy polskiej literatury zebrani przez Krystynę Rodowską, mający zadowolić gusta każdego, w kim poezja budzi zachwyt i uwielbienie”³.

Również w roku 1978 w numerze 31. serii Materiales de Lectura UNAM ukazały się wiersze *Jonás, Petrificados pero vivos, ¡Jamás ángel!, El abismo del señor Cogito* oraz *Mensaje del señor Cogito* w przekładzie Rodowskiej.

W wydaniu listopadowym tego samego roku czasopismo „Nexos” umieściło wiersz *Mutaciones de Tito Livio*, przełożony z angielskiego przez Hermanna Bellinhausena na podstawie tłumaczenia Johna i Bogdany Carpenter.

Różewicza i Poświatowskiej, zaczęto jednak wydawać w roku 1966.

² Na końcu artykułu zamieszczamy wykaz przełożonych wierszy i publikacji, w których się one pojawiły, jak również spis tytułów po polsku oraz wydań, z których pochodzą teksty oryginalne.

³ Z utworów poetyckich Herberta pojawia się tu *Por qué los clásicos* oraz *Regreso del Procónsul*.

Trzy lata później, w wydaniu poświęconym Polsce, „Plural” (nr 112, styczeń 1981) zamieszcza dwa eseje Herberta: *La cama de Spinoza* i *La carta* w przekładzie Marii Sten.

W roku 1982 ukazuje się w Kolumbii pierwsza książkowa antologia współczesnej poezji polskiej. Antologia ta, opracowana przez Bogdana Piotrowskiego i opublikowana w Bogocie przez wydawnictwo Canal Ramírez-Antares, nosi tytuł *Infierno poético de Polonia* i gromadzi 27 poetów oraz 100 utworów, które ukazały się w latach 1942–1981. Wśród poetów tłumaczonych przez Piotrowskiego znajduje się i Herbert, przedstawiony jako kandydat do Nagrody Nobla.

Ważnym wydarzeniem jest wydanie na Kubie w roku 1984 (wydawnictwo Arte y Literatura) antologii *Poesía polaca*, która, jak głosi okładka, przedstawia szeroki przekrój poezji polskiej XX wieku, obejmujący wszystkie główne prądy literackie. W tej antologii, w której znalazło się 61 poetów i 243 wierszy, nie brakuje Herberta, reprezentowanego utworami *Regreso del procónsul* oraz *Traduciendo poesía*, w przekładzie Andrzeja Sobola i Francisco de Oraá.

Z kolei *La sustancia*, *Lo que el señor Cogito piensa sobre el infierno*, *Mi ciudad* i *Regreso del procónsul* w tłumaczeniu Jana Zycha publikuje w styczniu 1985 roku czasopismo „Vuelta”, redagowane przez Octavio Paza.

Materiał niezabrany dotąd w całość stanowią przekłady meksykańskiego poety José Emilio Pacheca, który tłumaczył utwory swych polskich przyjaciół, kilkakrotnie zamieszczane w rubryce „Inventario” czasopisma „Proceso” (sygnowane zawsze jako JEP). Udało nam się dotrzeć między innymi do wydania, które pod wspólnym tytułem *Poesía de todos para todos* gromadzi wiersze Szymborskiej, Issy, T.S. Eliota, Herberta (*El muro*, *Angel jamás*, *Carta a Ryszard Krynicki*), Patricii Storace, D.H. Lawrence’a oraz Li-Po. Nie zdołaliśmy ustalić dokładnej daty tej publikacji, ale możliwe, że pochodzi ona z 1987 roku, gdyż zamieszczone tutaj przekłady są dedykowane poecie Davidowi Huerta „w hołdzie za *Incurable*”, dzieło, które ukazało się w tym właśnie roku. 11 kwietnia 1988 roku zostały wydane kolejne – inne z całą pewnością – tłumaczenia wierszy Herberta pod tytułem *Poemas de Hebert y una despedida*, opublikowane wraz z tekstem pożegnania Lyi Kostakowsky, towarzyszką życia Luisa Cardozy y Aragóna, wówczas dopiero co zmarłej. Tym samym utwory polskiego poety zostały ukazane jako „najskromniejszy hołd wobec tej, która odkryła przed nami tyle rzeczy” (Kostakowsky) i, jak zaznacza Pacheco, stanowią dalszą część *Informe desde la ciudad sitiada* (*Raportu z obleżonego miasta*) oraz „reszty utworów, które gościły na tych łamach w roku 1987” (wśród których przypuszczalnie miały się znajdować wcześniej wspomniane wiersze). Tłumaczenia Pacheca opierają się na przekładach na angielski autorstwa Czesława Miłosza i Petera Dale’a Scotta, opublikowanych przez wydawnictwo The Ecco Press jako przedruk *Selected Poems*, a oryginalnie wydanych przez Penguin Modern Poets w roku 1968. Mimo że nie dotarliśmy do numeru zawierającego utwór *Informe desde la ciudad sitiada*, mamy dostęp do *Ciudad de la memoria*⁴, gdzie ów wiersz się pojawia.

Dwa lata później w rubryce „Inventario” (czasopismo „Proceso”) Pacheco przedstawia również kilka wierszy Miłosza. W krótkim komentarzu, którym opatrzone

⁴ Patrz (PACC, 60–64).

te utwory, meksykański poeta i krytyk pisze: „Poeci tacy jak Czesław Miłosz i Zbigniew Herbert już dawno temu stali się – wcale do tego nie dążąc – lirycznym i refleksyjnym sumieniem Polski”.

W lipcu 1990 roku ukazał się w „La Gaceta del Fondo de Cultura Económica” (Meksyk) utwór *La gallina* Herberta wraz z *Sobre motivos mexicanos* Różewicza i *A Lech Wałęsa* Miłosza, natomiast w numerze 266 czasopisma „Plural” (listopad 1993) poświęconym Polsce zamieszczono między innymi 15 tekstów Herberta: *Jónás*, *Reflexiones sobre el problema de la nación*, *Relato del paraíso*, *El señor Cogito lee un periódico*, *Calígula*, *Conjeturas sobre Barrabás*, *Damastes de sobrenombre Procasto dice*, *El lobo y la oveja*, *El viento y la rosa*, *El país*, *El emperador*, *Cuento ruso*, *Cuando el mundo se detiene*, *Instrucciones prácticas en caso de catástrofe* i *El viejo*), jak również esej Jana Zycha o polskim poecie, a także rozdział książki *Fugitivo de la utopía* (Los límites de la ironía: imponderables de Zbigniew Herbert) Stanisława Barańczaka⁵, zawierający fragmenty wierszy lwowskiego poety również przetłumaczonych przez Zycha.

Bardzo istotne jest ukazanie się w tym samym roku *Informe desde la ciudad sitiada y otros poemas*, wydanego przez madrycki Hiperión w przekładzie i ze wstępem Xaverio Ballestera. Wbrew tytułowi, ten zawierający 50 wierszy tom nie odpowiada ani wydaniu *Raportu z oblężonego miasta i innych wierszy* z roku 1984, ani temu, które ukazało się we wrocławskim Wydawnictwie Dolnośląskim w roku 1993. Obejmuje bowiem utwory, które nie zostały zamieszczone w pierwszym wydaniu, wyłączając inne, „nieprzetłumaczalne” z tego czy też innego powodu. Wiersze zawarte w tym tomie to: *Dos gotas*, *Nike cuando vacila*, *Nunca de ti*, *Lluvia*, *El de ciencias naturales*, *De la traducción poética*, *Parábola de los emigrantes rusos*, *Botón*, *Caracola*, *Un país*, *Los muertos*, *Infierno*, *Los osos*, *César*, *El sacrificio de Ifigenia*, *Una fábula rusa*, *Estereoscopio*, *El fin de una dinastía*, *De la mitología*, *El regreso del procónsul*, *El treno de Fortinbrás*, *Ciudad desnuda*, *La piedra*, *Un dado de madera*, *Parada*, *Al margen del proceso*, *La orilla*, *Curatia Dionisia*, *Por qué clásicos*, *Don Cógito lee el periódico*, *Casas de los suburbios*, *Sequoia*, *La historia de Minotauro*, *Calígula*, *Qué piensa Don Cógito del infierno*, *Don Cógito sobre la postura erguida*, *Tornada de Don Cógito*, *El alma de Don Cógito*, *Los Antiguos Maestros*, *Fotografía*, *El divino Claudio*, *El monstruo de Don Cógito*, *Regicidas*, *Habla Damastes apodado Prokrustes*, *Anábasis*, *17.IX*, *Informe desde la ciudad sitiada*, *Las transformaciones de Livio*, *Reflexiones heráldicas de Don Cógito* oraz *Conjeturas sobre Barrabás*.

W październiku 1994 roku, również w Madrycie, ukazała się drukiem antologia *Poesía polaca contemporánea, de Czesław Miłosz a Marcin Halaś*, opracowana przez Fernando Presa Gonzáleza, w której skład weszły *La substancia* i *Qué piensa el señor Cogito sobre el infierno*.

Z roku 1998 pochodzi natomiast zbiór *16 Poetas Polacos*, wydany przez Antonio Beneyta (Editorial Golpe de Dados, Saragossa), obejmujący *Mensaje del señor Cogito* i *Petrificados pero vivos* w przekładzie Krystyny Rodowskiej.

⁵ Jest to rozdział 5. *Uciekiniera z utopii: Imponderabilia*, Wrocław, 1994. Jednak wydanie, o którym wspomina Zych, to Londyn, 1984.

I wreszcie 23 wiersze przetłumaczone przez Gerardo Beltrána zostały opublikowane w „La Gaceta” del Fondo de Cultura Económica w styczniu roku 1999 w związku ze śmiercią Herberta: *Dos gotas, Cuerda, El cultivo de la filosofía, Mira, Sobre la traducción de poesía, Los borrachos, Los objetos, La luna, Un país, El arpa, Estudio de un objeto, La escritura, Informe desde el paraíso, La casa del poeta, El señor Cogito sobre la magia, El abismo del señor Cogito, El señor Cogito: regreso, El señor Cogito y la imaginación, Un corazón pequeño, Reflexiones heráldicas del señor Cogito, Las agendas del señor Cogito, Breviario* oraz *El señor Cogito. Posición actual del alma*.

Warto zauważyć, że do końca XX wieku Zbigniew Herbert znajdował się na trzecim miejscu wśród polskich poetów najczęściej tłumaczonych na język hiszpański, sytuując się za Szymborską i Miłoszem, a nieznacznie wyprzedzając Różewicza (jeśli nie liczyć Leca i jego 700 myśli nieuczesanych).

Warto również wspomnieć, że podczas wykładu wygłoszonego w Madrycie w grudniu roku 1991 (*Algunos panoramas del exilio polaco en los EEUU antes, desde y después del comienzo de la Segunda Guerra Mundial*) Elizabeth Wittlin cytowała wiersz swego ojca w przekładzie Francisco Brinesa, jak również fragmenty wierszy Anny Frajllich – prawdopodobnie przetłumaczonych przez samą Elizabeth Wittlin – i część wiersza Herberta *Tren Fortynbrasa* w przekładzie Elżbiety Bortkiewicz-Vidal. Nie jest jednak wiadome, czy tłumaczenia te doczekały się druku.

Należy wreszcie zauważyć, że jedyne komentarze odnoszące się do przekładów Herberta zawdzięczamy Xaverio Ballesterowi:

Należy zwrócić uwagę, że w języku polskim z reguły we wszystkich słowach występuje akcent paroksytoniczny – lub padający na przedostatnią sylabę, jak już wcześniej mówiliśmy; szczęśliwie jest to rodzaj rytmu, który znajduje możliwy do zaakceptowania odpowiednik w prozodii hiszpańskiej, o ile pogodzimy się z koniecznością zwiększenia liczby sylab w wersji – co wymusza brak rodzajnika i płodna deklinacja języka polskiego, umożliwiającego zreczniejsze wyrażenie międzysłownej zgodności (*‘Idé d’okad p’oszli t’amci do ciemn’ego kr’esu = Ve donde fueron aquellos hasta el linde oscuro*) (HERI, 22).

Jeśli chodzi o selekcję utworów, Ballester optuje jednak za wyłączeniem wierszy „lokalnych”:

W wyborze utworów do niniejszego wydania, obok tych, które najbardziej podobały się tłumaczowi, powzięto staranie, aby przedstawić wiersze reprezentatywne dla różnych okresów i etapów twórczości autora [...]. Zostały wyłączone jedynie te utwory, które z jakichś powodów uniemożliwiały sprawny przekład na język hiszpański albo też – w związku z tym, że skierowane były do polskich odbiorców – wykazywały cechy zbyt lokalne, aby mogły zostać w sposób jasny i przejrzysty zrozumiane przez hiszpańskojęzycznego czytelnika (HERI, 23).

I wreszcie podziela wątpliwości Bellinhausena⁶, dotyczące wyjaśniania odniesień historyczno-kulturowych Herberta, mogących stwarzać trudności niedysponującemu specjalistyczną wiedzą czytelnikowi:

⁶ Patrz: NEX, 11.

Ponieważ poezja Herberta obfituje w odniesienia historyczno-kulturowe i wymaga niejednokrotnie od czytelnika wtajemniczenia w tę wiedzę, aparat odwołań musiałby okazać się gigantyczny [...]. Ograniczyliśmy się więc do wskazania i wyjaśnienia w przypisach tylko tych kwestii, których zrozumienie lub sprawdzenie, w związku z przynależnością do kultury słowiańskiej, mogłoby okazać się szczególnie żmudne i skomplikowane dla czytelników z kręgu łaćnińskiego lub śródziemnomorskiego (HERI, 23–24).

Problem przypisów przy przekładzie poezji – uznawanych przez niektórych za niezbędne, dla innych będących znakiem porażki – jest skomplikowany i nie sposób go rozwiązać jednym pociągnięciem pióra, być może dlatego, że mogą się w nich pojawić informacje różnej treści, raz bardziej, a innym razem mniej istotne.

Jeżeli chodzi o eseistykę, do niedawna nie była ona przekładana na hiszpański, z wyjątkiem podanych już wcześniej tekstów, mających wejść w skład apokryfów w tomie *Naturaleza muerta con brida*. W roku 2008 wydawnictwo Acanalado, słynące z udostępnienia hiszpańskim czytelnikom dzieł polskiej literatury (można by stwierdzić, że znakomitą recepcję literatury polskiej w języku hiszpańskim zawdzięczamy między innymi pracy tego wydawcy), zaprezentowało pierwszy zbiór esejów Herberta, które ukazały się w którymkolwiek języku półwyspu. Wybrany tytułem nie był wcale *Barbarzyńca w ogrodzie* – porządek został odwrócony, ponieważ jako pierwszy ukazał się tom *Naturaleza muerta con brida (Ensayos y apócrifos)* w tłumaczeniu Xaviera Farréa. Przekład *Barbarzyńcy w ogrodzie*, autorstwa tego samego tłumacza, jest przewidywany na maj roku 2009.

Z pozostałych języków półwyspu jedynie kataloński może się poszczycić przekładami wielkiego polskiego poety. W roku 1993, tym samym, w którym ukazało się w wydawnictwie Hiperión wspomniane wcześniej tłumaczenie *Informe desde la ciudad sitiada y otros poemas*, Edicions de la Guerra z Walencji opublikowało *Informe de la ciutat assetjada*, odpowiadające w całości książce *Raport z oblężonego miasta*. Przekładu dokonał krakowski katalanofil Grzegorz Gryca, a tekst przejrżeli Xaverio Ballester i Vicent Berenguer (wydawca zbioru).

Niedawno, w listopadzie 2008 roku, została wystawiona w Barcelonie przez Institut del Teatre w ramach Roku Herbertowskiego – pod auspicjami Konsulatu Generalnego Polski w Barcelonie – sztuka *Kochane zwierzęta (Estimats animals)* w przekładzie Xaviera Farré.

Z tej historii twórczości Zbigniewa Herberta w języku hiszpańskim wynika, iż dzieła polskiego autora nie są czytelnikowi hiszpańskojęzycznemu nieznane, nie dotarły one jednak do zbyt szerokiego grona odbiorców. Obecnie, w związku z brakiem kompletnego wydania jego utworów, można uznać, że utrwaliło się oblicze Herberta jako eseisty, pomimo iż jego eseje są postrzegane jako eseje poety. To paradoks wśród odbiorców, którzy nadal nie mają dostępu do większości wierszy Herberta.

przełożyła Katarzyna Dłużniewska

Spis wierszy Zbigniewa Herberta przełożonych na język hiszpański

Wiersze zostały ułożone w porządku alfabetycznym według tytułu w języku hiszpańskim. Jeśli istnieją różne wersje tytułów – w zależności od tłumacza – drugi zostaje po-

dany w nawiasie kwadratowym []. Symbole w nawiasach umieszczone po tytułach zapisane małymi literami to odpowiednie skróty nazwisk tłumaczy, zaś te zapisane wielkimi literami odnoszą się do odpowiednich publikacji, w których ukazywały się przekłady. Jeśli przy przekładzie wiersza współpracowało dwóch tłumaczy, skróty zostały podane obok siebie i oddzielone ukośnikiem /. W nawiasach klamrowych { } wskazano tytuły wierszy po polsku oraz – w nawiasie okrągłym – skrót wydania oryginału, z którego korzystano.

- *A Marco Aurelio* (friPL72, 9), {jepPRO2, 48}, {Do Marka Aurelego (HERS, 30)};
- *Al margen del proceso* (ballHERI, 59), {*Na marginesie procesu* (HERW, 163)};
- *Anábasis* (ballHERI, 96), {*Anabaza* (HERR, 62)};
- *Apolo y Marsias* (friPL72, 7), {*Apollo i Marsjasz* (HERP, 119)};
- *Breviario* (belLGFCE2, 16), {*Brewiarz* (HEREP, 7)};
- *Botón* (ballHERI, 36), {*Guzik* (HERW, 89)};
- *Calígula* (ballHERI, 71), (zychPL266, 12), {*Kaligula* (HERP, 54)};
- *Caracola* (ballHERI, 38), {*Muszla* (HERW, 90)};
- *Carta a Ryszard Krynicki* (jepPRO1, 49), {*Do Ryszarda Krynickiego – list* (HERR, 30)};
- *Casas de los suburbios* (ballHERI, 66), {*Domy przedmieścia* (HERP, 26)};
- *César* (ballHERI, 44), [*El emperador*] (zychPL266), {*Cesarz* (HERW, 102)};
- *Ciudad desnuda* (friPL72, 6), (ballHERI, 54), {*Miasto nagie* (HERW, 134)};
- *Conjeturas sobre Barrabás* (ballHERI, 107), (zychPL266, 13), {*Domysły na temat Barabasza* (HERE, 36)};
- *Cuando el mundo se detiene* (zychPL266, 16), {*Kiedy świat staje* (HERW, 152)};
- *Cuerda* (belLGFCE2, 3), {*Struna* (HERS, 39)};
- *Curatia Dionisia* (ballHERI, 61), {*Curatia Dionisia* (HERW, 172)};
- *De la mitología* (ballHERI, 49), {*Z mitologii* (HERW, 129)};
- [*Diecisiete*] 17.IX (ballHERI, 97), {*17.IX* (HERR, 85)};
- *Don Cógito lee el periódico* (ballHERI, 64), [*El señor Cógito lee un periódico*] (zychPL266, 11), {*Pan Cógito czyta gazetę* (HERP, 22)};
- *Don Cógito sobre la postura erguida* (ballHERI, 74), {*Pan Cogito o postawie wyprostowanej* (HERP, 75)};
- *Dos gotas* (ballHERI, 27), (belLGFCE2, 3), {*Dwie krople* (HERW, 7), (HERS, 5)};
- *El abismo del señor Cogito* (rodPPC, 27), (belLGFCE2, 11), {*Przepaść Pana Cogito* (HERP, 18)};
- *El alma de Don Cógito* (ballHERI, 79), {*Dusza Pana Cogito* (HERR, 12)};
- *El arpa* (belLGFCE2, 6), {*Harfa* (HERH, 137)};
- *El cultivo de la filosofía* (belLGFCE2, 4), {*Uprawa filozofii* (HERS, 51)};
- *El de ciencias naturales* (ballHERI, 33), {*Pan od przyrody* (HERW, 67)};
- *El divino Claudio* (ballHERI, 84), {*Boski Klaudiusz* (HERR, 50)};
- *El fin de una dinastía* (ballHERI, 48), {*Koniec dynastii* (HERW, 128)};
- *El informe del paraíso* (pioPIOI, 117), [*Relato del paraíso*] (zychPL266), [*Informe desde el paraíso*] (belLGFCE2, 9), {*Sprawozdanie z rajy* (HERW, 165), (HERN, 9)};
- *El lobo y la oveja* (zychPL266, 15), {*Wilk i owieczka* (HERW, 96)};
- *El monstruo de Don Cógito* (ballHERI, 88), {*Potwór Pana Cogito* (HERR, 54)};
- *El muro* (jepPRO1, 49), {*Mur* (HERW, 95)};
- *El poema postotoñal del señor Cogito destinado a las revistas femeninas* (pioPIOI, 117), {*Późnojesienny wiersz Pana Cogito* (HERP, 34)};

- *El sacrificio de Ifigenia* (ballHERI, 45), {*Ofiarowanie Ifigenii* (HERW, 106)};
- *El señor Cogito. Posición actual del alma* (beLGFCE2, 16), {*Pan Cogito. Aktualna pozycja duszy* (HEREP, 39)};
- *El señor Cogito: regreso* (beLGFCE2, 12), {*Pan Cogito – powrót* (HERR, 22)};
- *El señor Cogito sobre la magia* (beLGFCE2, 10), {*Pan Cogito o magii* (HERPC, 53)};
- *El señor Cogito y la imaginación* (beLGFCE2, 13), {*Pan Cogito i wyobraźnia* (HERR, 25)};
- *El viejo Prometeo* (zychPL266), {*Stary Prometeusz* (HERP, 53)};
- *El viento y la rosa* (zychPL266), {*Wiatr i róża* (HERW, 99)};
- *En las puertas del valle* (pioPIOI), {*U wrót doliny* (HERW, 47)};
- *Estereoscopio* (ballHERI, 47), {*Fotoplastikon* (HERW, 110)};
- *Estudio de un objeto* (beLGFCE2, 7), {*Studium przedmiotu* (HERST, 54)};
- *Fotografía* (ballHERI, 83), {*Fotografia* (HERR, 47)};
- *Guija* (jepPRO2, 48), [*La piedra*] (ballHERI, 56), {*Kamyk* (HERW, 142)};
- *Habla Damastes apodado Prokrustes* (ballHERI, 94), [*Damastes de sobrenombre Procrusto dice*] (zychPL266, 14), {*Damastes z przydomkiem Prokrustes mówi* (HERR, 60)};
- *Infierno* (ballHERI, 42), {*Piekło* (HERW, 94)};
- *Informe desde la ciudad sitiada* (ballHERI, 99), [*Informe sobre la ciudad sitiada*] (jepPACC, 60), {*Raport z oblężonego miasta* (HERR, 100)};
- *Instrucciones prácticas en caso de catástrofe* (zychPL266, 17), {*Praktyczne przepisy na wypadek katastrofy* (HERW, 176)};
- *Intento de descripción* (jepPRO2, 48), {*Próba opisu*, (HERW, 137)};
- *¡Jamás ángel!* (rodRODBA, 9 ó 10), (rodPPC, 27), [*Angel jamás*] (jepPRO1, 49), {*Żeby tylko nie anioł* (HERW, 151)};
- *Jonás* (rodRODBA, 9 ó 10), (rodPPC, 25), (zychPL266, 8), {*Jonasz* (HERW, 130)};
- *La casa del poeta* (beLGFCE2, 9), {*Dom poety* (HERN, 34)};
- *La escritura* (beLGFCE2, 8), {*Pisanie* (HERST, 9)};
- *La gallina* (zychLGFCE, 28), {*Kura* (HERW, 100)};
- *La historia de Minotauro* (ballHERI, 69), {*Historia Minotaura* (HERP, 51)};
- *La luna* (beLGFCE2, 6), {*Księżyc* (HERH, 170)};
- *La orilla* (ballHERI, 60), {*Brzeg* (HERW, 172)};
- *La sustancia* (zychVU98, 37), [*Substancia*] (prePREP, 84), {*Substancja* (HERW, 86)};
- *Lamentación de Fortinbras* (friPL72), [*El treno de Fortinbrás*] (pioPIOI, 114), (ballHERI, 52); {*Tren Fortynbrasa* (HERW, 132)};
- *Las agendas del señor Cogito* (beLGFCE2, 15), {*Kalendarze Pana Cogito* (HERRO, 52)};
- *Leer la mano* (jepPRO2, 48), {*Wróżenie* (HERW, 44)};
- *Lluvia* (friPL72, 7), (ballHERI, 31), {*Deszcz* (HERW, 65)};
- *Lo que el señor Cogito piensa sobre el infierno* (zychVU98, 37), [*Qué piensa Don Cógito del infierno*] (ballHERI, 73), [*Que opina el señor Cógito sobre el infierno*] (prePREP, 85), {*Co myśli Pan Cogito o piekle* (HERP, 74)};
- *Los antiguos Maestros* (ballHERI, 81), {*Dawni Mistrzowie* (HERR, 17)};
- *Los borrachos* (beLGFCE2, 5), {*Pijacy* (HERH, 111)};
- *Los objetos* (beLGFCE2, 6), {*Przedmioty* (HERH, 113)};
- *Los osos* (ballHERI, 43), {*Niedźwiedzie* (HERW, 97)};
- *Los muertos* (ballHERI, 41), {*Umarli* (HERW, 93)};
- *Mensaje del señor Cogito* (rodPPC, 28), [*Tornada de Don Cógito*] (ballHERI, 77), {*Prześlanie Pana Cogito* (HERP, 78)};

- *Mi ciudad* (zychVU98, 38), {*Moje miasto* (HERW, 75)};
- *Mira* (beLGFCE2, 4), {*Zobacz* (HERS, 41)};
- *Mutaciones de Tito Livio* (belliNEX, 11), [*Las transformaciones de Livio* (ballHERI, 102), {*Przemiany Liwiusza* (HERE, 7)}];
- *Nike cuando vacila* (ballHERI, 28), {*Nike która się Waha* (HERW, 43)};
- *Nos adormecemos con palabras...* (pioPIOI, 115), {*Zасыpiamy na słowach...* (HERW, 177)};
- *Nunca de ti* (ballHERI, 30), {*Nigdy o tobie* (HERW, 60)};
- *Parábola de los emigrantes rusos* (ballHERI, 36), {*Przypowieść o emigrantach rosyjskich* (HERW, 84)};
- *Parada* (ballHERI, 58), {*Postój* (HERW, 158)};
- *Petrificados pero vivos* (rodPPC, 26), {*Ozdobne a prawdziwe* (HERW, 170)};
- *¿Por qué los clásicos?* (rodLSBA, 13), [*Para qué sirven los clásicos*] (jepPRO2, 49), [*Por qué clásicos*] (ballHERI, 62), {*Dlaczego klasycy* (HERW, 178)};
- *Reflexiones heráldicas de Don Cógito* (ballHERI, 105), [*Reflexiones heráldicas del señor Cogito*] (LGFCE, 14), {*Heraldyczne rozważania Pana Cogito* (HERE, 20)};
- *Reflexiones sobre el problema nacional* (pioPIOI, 113), [*Reflexiones sobre el problema de la nación*] (zychPL266, 9), {*Rozważania o problemie narodu* (HERW, 134)};
- *Regicidas* (ballHERI, 92), {*Mordercy królów* (HERR, 58)};
- *Regreso del Procónsul* (rodLSBA, 13), (sob/orafPOP, 292), (zychVU98, 38), [*El regreso del procónsul*] (ballHERI, 50), {*Powrót prokonsula* (HERW, 131)};
- *Reloj* (rodRODBA, 9 ó 10), {*Zegar* (HERW, 150)};
- *Retrato del rey* (pioPIOI, 116), {*Opis króla* (HERN, 33)};
- *Sequoia* (ballHERI, 68), {*Sekwoja* (HERP, 38)};
- *Traduciendo poesía* (sob/orafPOP, 293), [*De la traducción poética*] (ballHERI, 35), [*Sobre la traducción de poesía*] (beLGFCE2, 5), {*O tłumaczeniu wierszy* (HERW, 71), (HERH, 66)};
- *Un corazón pequeño* (beLGFCE2, 14), {*Małe serce* (HERE, 16)};
- *Un dado de madera* (ballHERI, 57), {*Drewniana kostka* (HERW, 149)};
- *Un país* (ballHERI, 40), [*El país*] (zychPL266, 16), [*Un país*] (beLGFCE2, 6), {*Kraj* (HERW, 91), (HERH, 115)};
- *Una fábula rusa* (ballHERI, 46), [*cuento ruso*] (zychPL266, 16), {*Bajka ruska* (HERW, 110)};

Spis przełożonych wierszy według tytułu oryginału

- *Anabaza* [*Anábasis*];
- *Apollo i Marsjasz* [*Apolo y Marsias*];
- *Bajka ruska* [*Una fábula rusa*];
- *Brewiarz* [*Breviario*];
- *Boski Klaudiusz* [*El divino Claudio*];
- *Brzeg* [*La orilla*];
- *Cesarz* [*César*];
- *Co myśli Pan Cogito o piekle* [*Lo que el señor Cogito piensa sobre el infierno*];
- *Curatia Dionisia* [*Curatia Dionisia*];
- *Damastes z przydomkiem Prokrustes mówi* [*Habla Damastes apodado Prokrustes*];
- *Dawni Mistrzowie* [*Los antiguos Maestros*];
- *Deszcz* [*Lluvia*];
- *Dlaczego klasycy* [*¿Por qué los clásicos?*];

- *Do Marka Aurelego* [*A Marco Aurelio*];
- *Do Ryszarda Krynickiego – list* [*Carta a Ryszard Krynicki*];
- *Dom poety* [*La casa del poeta*];
- *Domy przedmieścia* [*Casas de los suburbios*];
- *Domysły na temat Barabaszka* [*Conjeturas sobre Barrabás*];
- *Drewniana kostka* [*Un dado de madera*];
- *Dusza Pana Cogito* [*El alma de Don Cógito*];
- *Dwie krople* [*Dos gotas*];
- *Fotoplastikon* [*Estereoscopio*];
- *Fotografia* [*Fotografía*];
- *Guzik* [*Botón*];
- *Harfa* [*El arpa*];
- *Heraldyczne rozważania Pana Cogito* [*Reflexiones heráldicas de Don Cógito*];
- *Historia Minotaura* [*La historia de Minotauro*];
- *Jonasz* [*Jonás*];
- *Kalendarze Pana Cogito* [*Las agendas del señor Cogito*];
- *Kaligula* [*Calígula*];
- *Kamyk* [*Guija*];
- *Kiedy świat staje* [*Cuando el mundo se detiene*];
- *Koniec dynastii* [*El fin de una dinastía*];
- *Kraj* [*Un país*];
- *Księżyc* [*La luna*];
- *Kura* [*La gallina*];
- *Male serce* [*Un corazón pequeño*];
- *Miasto nagie* [*Ciudad desnuda*];
- *Moje miasto* [*Mi ciudad*];
- *Mordercy królow* [*Regicidas*];
- *Mur* [*El muro*];
- *Muszla* [*Caracola*];
- *Na marginesie procesu* [*Al margen del proceso*];
- *Niedźwiedzie* [*Los osos*];
- *Nigdy o tobie* [*Nunca de ti*];
- *Nike która się waha* [*Nike cuando vacila*];
- *O tłumaczeniu wierszy* [*Traduciendo poesía*];
- *Ofiarowanie Ifigenii* [*El sacrificio de Ifigenia*];
- *Opis króla* [*Retrato del rey*];
- *Ozdobne a prawdziwe* [*Petrificados pero vivos*];
- *Pan Cogito. Aktualna pozycja duszy* [*El señor Cogito. Posición actual del alma*];
- *Pan Cogito czyta gazetę* [*Don Cógito lee el periódico*];
- *Pan Cogito i wyobraźnia* [*El señor Cogito y la imaginación*];
- *Pan Cogito o magii* [*El señor Cogito sobre la magia*];
- *Pan Cogito o postawie wyprostowanej* [*Don Cógito sobre la postura erguida*];
- *Pan Cogito – powrót* [*El señor Cogito: regreso*];
- *Pan od przyrody* [*El de ciencias naturales*];
- *Pijacy* [*Los borrachos*];
- *Pisanie* [*La escritura*];
- *Praktyczne przepisy na wypadek katastrofy* [*Instrucciones prácticas en caso de catástrofe*];
- *Próba opisu* [*Intento de descripción*];

- *Piekło* [*Infierno*];
- *Postój* [*Parada*];
- *Potwór Pana Cogito* [*El monstruo de Don Cógito*];
- *Powrót prokonsula* [*Regreso del Procónsul*];
- *Późnojesienny wiersz Pana Cogito* [*El poema postotoñal del señor Cogito destinado a las revistas femeninas*];
- *Przedmioty* [*Los objetos*];
- *Przemiany Liwiusza* [*Mutaciones de Tito Livio*];
- *Przepaść Pana Cogito* [*El abismo del señor Cogito*];
- *Przesłanie Pana Cogito* [*Mensaje del señor Cogito*];
- *Przypowieść o emigrantach rosyjskich* [*Parábola de los emigrantes rusos*];
- *Raport z oblężonego miasta* [*Informe desde la ciudad sitiada*];
- *Rozważania o problemie narodu* [*Reflexiones sobre el problema de la nación*];
- *Sekwoja* [*Sequoia*];
- *(Siedemnastego) 17.IX* [*(Diecisiete) 17.IX*];
- *Sprawozdanie z rajy* [*Relato del paraíso*];
- *Stary Prometeusz* [*El viejo Prometeo*];
- *Struna* [*Cuerda*];
- *Studium przedmiotu* [*Estudio de un objeto*];
- *Substancja* [*La sustancia*];
- *Tren Fortynbrasa* [*Lamentación de Fortinbras*];
- *U wrót doliny* [*En las puertas del valle*];
- *Umarli* [*Los muertos*];
- *Uprawa filozofii* [*El cultivo de la filosofía*];
- *Wiatr i róża* [*El viento y la rosa*];
- *Wilk i owieczka* [*El lobo y la oveja*];
- *Wrózenie* [*Leer la mano*];
- *Z mitologii* [*De la mitología*];
- *Zasypiamy na słowach...* [*Nos adormecemos con palabras...*];
- *Zegar* [*Reloj*];
- *Zobacz* [*Mira*];
- *Żeby tylko nie anioł* [*¡Jamás ángel!*].

Spis tłumaczy

ball	Xaverio Ballester
bel	Gerardo Beltrán
belli	Hermann Bellinghausen (<i>del inglés</i>)
fri	Uwe Frisch (<i>del alemán y del inglés</i>)
oraf	Fernando de Oraá
pac	José Emilio Pacheco (<i>del inglés</i>)
pio	Bogdan Piotrowski
pre	Fernando Presa González
rod	Krystyna Rodowska
sob	Andrzej Sobol
zych	Jan Zych

Spis publikacji**a) Pozycje, w których pojawiają się przekłady**

- HERI** Herbert Z. (1993), *Informe desde la ciudad sitiada y otros poemas*, Hiperión, Madrid.
- LGFC** „La Gaceta del Fondo de Cultura Económica” (1990), n. 235, México, julio.
- LGFC2** „La Gaceta del Fondo de Cultura Económica” (1999), n. 337, México, enero.
- LPH20** „La Palabra y el Hombre” (1976), n. 20, Universidad Veracruzana, Xalapa, octubre-diciembre.
- LSBA** *La Semana de Bellas Artes* (1978), n. 48, México, noviembre.
- NEX** *Nexos* (1978), México, noviembre.
- PACC** Pacheco J.E. (1989), *Ciudad de la memoria*, Era, México.
- PIOI** Piotrowski B. (1982), *Infierno poético de Polonia* (Antología de 27 poetas contemporáneos, 1942–1981), Canal Ramírez-Antares, Bogotá.
- PL72** „Plural” (1977), n. 72, México, septiembre.
- PL112** „Plural” (1981) n. 112, México, enero.
- PL266** „Plural” (1993), n. 266, México, noviembre.
- POP** „Poesía polaca” (1984), Editorial Arte y Literatura, La Habana.
- PPC** „Poesía polaca contemporánea” (1978), Material de Lectura 31, Serie Poesía Moderna, Dirección General de Difusión Cultural, UNAM, México.
- PREP** Presa G.F. (1994), *Poesía polaca contemporánea, de Czesław Miłosz a Marcin Halaś*, Ediciones Rialp, Madrid.
- PRO1** „Proceso” (1987), México.
- PRO2** „Proceso” (1988), México, 11 de abril.
- PRO3** „Proceso” (1990), México.
- RODBA** Rodowska K. (1975), *El hombre histórico en la joven poesía polaca*, „Revista de Bellas Artes”, n. 24, México, noviembre-diciembre.
- VU98** „Vuelta” (1985), n. 98, México, enero.

b) Pozycje, w których pojawiają się oryginały

- HERE** Herbert Z. (1993), *Elegia na odejście*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław.
- HEREP** Herbert Z. (1998), *Epilog burzy*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław.
- HERH** Herbert Z. (1997), *Hermes, pies i gwiazda*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław.
- HERN** Herbert Z. (1996), *Napis*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław.
- HERP** Herbert Z. (1974), *Pan Cogito*, Czytelnik, Warszawa.
- HERPC** Herbert Z. (1998), *Pan Cogito*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław.
- HERR** Herbert Z. (1993), *Raport z oblężonego Miasta*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław.
- HERRO** Herbert Z. (1992), *Rovigo*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław.
- HERS** Herbert Z. (1994), *Struna światła*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław.
- HERST** Herbert Z. (1997), *Studium przedmiotu*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław.
- HERW** Herbert Z. (1973), *Wybór poezji. Dramaty*, Czytelnik, Warszawa.